दानाजायन्ते परभाग्योपजीविनः"। उपकारिणि परोपकारपरे। विशिष्टाः गुणातिशयशालिनः। ब्रह्मपुराणे "यत् कन्यासु पिता कुर्य्याद्दानं पूजनमर्च्चनम्। यत्कृतं सुकृतं विद्यात्तासु दत्तं तदक्षयम्। यद्दत्तं तासु कन्यासु तद्दानं पुण्यमेव च"। कालिकापुराणम् "यद्दत्तं वेदविद्विप्रे यद्दत्तं ब्रह्मचारिणि। तपोनिधेस्तु यद्दत्तं कारुण्येन च यत् सदा। तत् सर्वमक्षयं दानं वै मानेन विधाय यत्"। विष्णुधर्म्मोत्तरे "अन्नदाने न कर्त्तव्यं पात्रापेक्षणमण्वपि। अन्नं सर्वत्र दातव्यं धर्मकामेण वै द्विज!। सदोषेऽपि तु निर्दोषं सगुणेऽपि गुणावहम्। तस्मात् सर्वप्रयत्नेन देयमन्नं सदैव तु। विद्याध्ययनसक्तानामन्नदानं महाफलम्"। तथा "दत्त्वा नृपतिभीतानामृषिणाञ्च। तथा धनम्। तस्करेभ्यश्च भीतानां फलमक्षयमुच्यते यियज्ञतां तथा दत्तं व्यसनं तर्त्तुमिच्छताम्। दुःखान्वितानां दीनानामक्षयं परिकीर्त्तितम्। विवाहमेखलाबन्धप्रतिष्ठादिषु कर्मसु। आपन्नेषु तु यद्दत्तमक्षयं तदुदाहृतम्"। संवर्त्तः "दानान्येतानि देयानि तथान्यानि च सर्वशः। दीनान्धकृपणार्थिभ्यः श्रेयःकामेण धीमता"। पद्मपुराणे "दीनान्धकृपणानाथवाग्विहीनेषु यत्तथा। विकलेषु तथान्येषु जड़वामनपङ्गुषु। रोगार्त्तेषु च यद्दत्तं तत्स्याद्बहुफलं धनम्"।

अथ अपात्रनिरूपणम्। तत्र मनुः "गोरक्षकान् वाणिजकांस्तथा कारुकुशीलवान्। प्रेष्यान् वार्द्धुषिकांश्चैव विप्रान् शूद्रवदाचरेत्। ये व्यपेताः स्वकर्मभ्यः परपिण्डोपजीविनः। द्विजत्वमभिकाङ्क्षन्ति तांश्च शूद्रवदाचरेत्। नानृगब्राह्मणो भवति न वणिग्न कुशीलवः। न शूद्रप्रेषणं कुर्वन्न स्तेनो न चिकित्सकः। अव्रता ह्यनधीयाना यत्र भैक्ष्यचरा द्विजाः। तं ग्रामं दण्डयेद्राजा चौरभक्तप्रदो हि सः"। वसिष्ठः "उदक्योऽन्वासते येषां ये च केचिदनग्नयः। कुलं वाऽश्रोत्रियं येषां सर्वे ते शूद्रधर्मिणः"। अन्वासते कर्मकाले समीप एव तिष्ठन्ति। विष्णुः "न दानं यशसे दद्यान्न भयान्नोपकारिणि। न नृत्यगीतशीलेभ्यो धर्मार्थमिति निश्चयः"। उपकारिणि आत्मोपकारपरे प्रत्युपकारसमीहयेत्यर्थः। महाभारते "यस्तु प्रेष्यान् द्विजान् मूढो योजयेद्धव्यकव्ययोः। न भवेत्तत्फलं तस्य वैदिकीयं तथा श्रुतिः"। यमः "अव्रतानाममन्त्राणां जातिमात्रोपजीविनाम्। नैषां प्रतिग्रहो देयो न शिला तारयेच्छिलाम्। अपविद्धाग्निहोत्रस्य गुरोर्विप्रियकारिणः। द्रविणं नैव दातव्यं सततं पापकर्मणः। न प्रतिग्रहमर्हन्ति वृषलाध्यापका द्विजाः। शूद्रस्याध्यापनाद्विप्रः पतत्यत्र न संशयः"। तथा "राजधानी यथा शून्या यथा कूपश्च निर्जलः। यथा हुतमनग्नौ च तथा दत्तं द्विजेऽनृचे"। वसिष्ठः "यथा काष्ठमयो हस्ती यथा चर्ममयो मृगः। यश्च विप्रोऽनधीयानस्त्रयस्ते नामधारकाः। विद्वद्भोज्यान्यविद्वांसो येषु राष्ट्रेषु भुञ्जते। अप्यनावृष्टिमिच्छन्ति महद्वा जायते भयम्"। व्यासशतातपौ "नष्टशौचे व्रतभ्रष्टे विप्रे वेदविवर्जिते। रोदित्यन्नं दीयमानं किं मया दुष्कृतं कृतम्। शौचहीनास्तु ये विप्रा न च यज्ञोपवीतिनः। हुतं दत्तं तपस्तेषां नश्यत्यत्र न संशयः। ऊषरे वापितं वीजं यच्च भस्मनि हूयते। क्रियाहीनेषु यद्दत्तं त्रिषु नाशो विधीयते। प्रस्तरे पतितं वीजं भिन्नभाण्डे च दोहनम्। भस्मन्यपि हुतं द्रव्यं तद्वद्दानमसाधुषु"। पूर्वत्र पात्रगुणकथने कृतेऽपि पुनर्दोषवचनमेवंविधदोषभाग्जनप्रतिषेधार्थम्। मनुः "पात्रभूतो हि यो विप्रः प्रतिगृह्य प्रतिग्रहम्। असत्सु विनियुञ्जीत तस्य देयं न किञ्चन। सञ्चयं कुरुते यश्च प्रतिगृह्य समन्ततः। धर्मार्थं नोपयुङ्क्ते यो न तं तस्करमर्चयेत्"। असत्सु, निषिद्धेषु द्यूतादिषु। दक्षः "विधिहीने तथा पात्रे यो ददाति प्रतिग्रहम्। न केवलं हि तद्याति शेषमप्यस्य नश्यति"। मनुः "अनर्हते यद्ददाति न ददाति यदर्हते। अर्हानर्हापरिज्ञानाद्धनाद्धर्माच्च हीयते"। यमः "यस्तु लिङ्ग्यचितां वृत्तिमलिङ्गिभ्यः प्रयच्छति। घोरायां ब्रह्महत्यायां पच्यते नात्र संशयः"। भविष्यपुराणे "नाब्रह्मणाय दातव्यं न देयं ब्राह्मणाक्रिये। न ब्राह्मणब्रुवे चैव न च दुर्ब्राह्मणे धनम्"। व्यासः "ब्रह्मवीजसमुत्पन्नो मन्त्र-संस्कारवर्जितः। जातिमात्रोपजीवी च भवेद्ब्राह्मणः स तु। गर्भाधानादिभिर्युक्तस्तथोपनयनेन च। न कर्मविन्नचाधीते स भवेद्ब्राह्मणाक्रियः"। वराहपुराणे "अव्रतौ वैश्यराजन्यौ शूद्रश्चाब्राह्मणास्त्रयः। वेदव्रतविहीनश्च ब्राह्मणो ब्राह्मणब्रुवः"। यमः "यस्य वेदश्च वेदी च विच्छिद्येते त्रिपौरुषम्। स वै दुर्ब्राह्मणो नाम यश्चैव वृषलीपतिः"। कूर्मपुराणे "न वार्य्यपि प्रयच्छेत नास्तिके हैतेकेऽपि वा। न पाषण्डिषु सर्वेषु नावेदविदि धर्म्मवित्।